

ASSZONYFARSANG A BALATON-FELVIDÉKEN

A Vízkeresztől (jan. 6.) Hamvazószerdáig (a Húsvét előtti hat hetes nagyböjt kezdetéig) tartó időszakot Európa-szerte farsangnak nevezik. Legfeltűnőbb mozzanata az álarcos-jelmezes felvonulás volt, amelyre vonatkozóan már a 15. századtól ismeretesek adatok.

A farsang időszaka a tél végét, a tavasz kezdetét jelenti, tehát évnegyedkezdet is egyben, amikor a hiedelmek szerint megnő a gonosz, ártó hatalmak ereje, amelyek ellen fokozottabb védekezés szükséges.

Hagyományai több pogánykori ünnepre vezethetők vissza, egyes elemei magukkal a saturnáliákéval (Iupercália, Mamurália, Mithras kultusz) egyeznek meg. A hozzá kapcsolódó hiedelmek, mágikus cselekmények gonoszűzők, bajelhárítók, de termékenység- és bőségvarázslások is.

A farsang három utolsó napja (vasárnaptól szerdáig) a legjelesebb, szokásokban és hiedelmekben a leggazdagabb. A közbeeső hétfő a húshagyóhétfő vagy farsanghétfő. Ez a nap az asszonyoké, az asszonyi multságok ideje.

Asszonyfarsangról a 15. században Temesvári Pelbárt is megemlékezett, elítélve a féktelen mulatozást, az összejövotelt a sátán ünnepének tartva.

Vidékünkön Szentbékkállán és Monostorapátiban volt a legelevenebb e ma is élő szokás, de ismerték és gyakorolták a közeli Salföldön is. A szokásról Oláh János tótvázsonyi református lelkész is említést tett az 1834. évi Tudományos Gyűjteményben. Az asszonyfarsang szokásának párhuzamai a magyar nyelvterület más részein is megtalálhatók: a Kapos mentén az asszonyok férfiruhába öltözve táncoltak, mulattak e napon.

Bükkszentkereszten faforgáccsal, Mátraalmáson pedig jégcsappal borotválták meg a maskarába öltözött asszonyok az elfogott férfiakat. Este férfi nélküli, u. n. macskabált tartottak. Rábagyarmaton is külön volt az asszonyok tánca, sőt hétfőn csak ők táncolhattak. Úgy vélték, hogy amilyen magasra felugrálnak, olyan magasra fog megnőni kenderük. Az analógiás cselekedetek tehát e napon is megfigyelhetők.

Szentbékkállán és Monostorapátiban a hétfői napon nyolc—tizennégy rokon-, koma- és szomszédasszony összefogott, egyikük pincéjéhez felmentek a hegyre farsangolni. A mulatsághoz az ennivalót: kövesztett sonkát, kenyeret és fánkot a fejükre tett ebédvivő kosárban vitték fel. Már délután a hegyen voltak, s ott maradtak estig. Az ennivalót egyikőjük pincéjéhez hordták össze. Mindent feltettek az asztalra, az étel mellé bort is. Ettek-ittak, végül nótázni is kezdtek. Férfiak a lábukat nem teheték be ide, kivéve az időközben előkerült parasztnekar tagjait — három hegedűst

és egy bőgőst — akik este pincéről pincére járva muzsikáltak a mulatozóknak, akik, volt rá alkalom, hogy egymásba kapaszkodva táncra is kerekedtek. Ez a tánc valamikor minden bizonnyal bőségvarázsló cselekedet volt, eredeti értelmét azonban elveszítette.

Farsang hétfőjén szabadjára engedett kedvvel mulathattak az asszonyok, nem illett megszólalni őket érte. Ez is arra utal, hogy tevékenységük mágikus cselekedet volt. Ennek ellenére akadtak, akik a féktelen mulatozást elítélték. Általában azt tartották ezen a vidéken: „hétfő az asszonyoké, kedd a férfiaké.”

A mulatság végeztével minden asszony szalmát vagy zsúpot vett magához a „tőkekötésből”, azaz néhány szálat kihúzott és haza vitte. Otthon a tyúkok alá tette, hogy sokat tojjanak és a kotlós jól megüljön a tojásokon. A szalmához itt is ugyanaz a bőségvarázsló cselekedet kapcsolódik, mint a Luca napi kotyolásban. Mindkettőnek középpontjában a tojás áll, mint a termékenység, az élet jelképe. A szokás a termékenységvarázsláson túl farsangi lakmározás, búcsú a bőségtől a hosszú böjt előtt.

A Szent György hegy tövében megbújó Raposkán is a közelmúltig gyakorolták a szokást. A napot „asszonyok nevenaptya” névvel illették. A mulatozásban részt vevő asszonyokat itt akkor tartották még józannak, ha a mulatság végén a lehető leggyorsabb ritmusban, hibátlanul végigénekelték a következőt:

„Az én szoknyám száZRáncú, Száz-száz ráncú, száz ráncú!”

S. Lackovits Emőke